

შორენა ხადური

ბიბლიოთეკების ისტორია საფრანგეთში

საფრანგეთში ბიბლიოთეკების ისტორიის პირველი მნიშვნელოვანი ეტაპი დაკავშირებულია შუა საუკუნეებთან. შუა საუკუნეების ადრეულ ხანაში საფრანგეთში საბიბლიოთეკო საქმიანობა მჭიდროდაა შერწყმული საეპისკოპოსოებთან, რომლებშიც დაცულია, უპირველეს ყოვლისა, ბიბლია და ლიტურგიული წიგნები. ამასთანავე, საეპისკოპოსოები ხელს უწყობენ ანტიკური ლიტერატურის ნაწილის გავრცელებას. სამონასტრო ბიბლიოთეკები თავიანთი სკრიპტორიუმებით აგრძელებენ ამ საქმიანობას და ხელს უწყობენ ბიბლიოთეკების ფონდის გამდიდრებას ახალი ნაწარმოებების დამატებით.

სკრიპტორიუმში, ანუ წიგნის გადასაწერ სახელოსნოში, ხდებოდა დასავლეთში უკიდურესად იშვიათი წიგნების გადაწერა. საქმიანობამ გავრცელების საშუალება მისცა ანტიკურ ნაშრომებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისინი დღეისათვის შესაძლებელია გამქრალიყო. სკრიპტორიუმები, ზოგადად, შერწყმული იყო სწორედ ბიბლიოთეკებთან.

შემდეგი მნიშვნელოვანი ეტაპი ბიბლიოთეკების ისტორიისა უკავშირდება უნივერსიტეტების შექმნას. მე-12 ს.-დან შექმნილი უნივერსიტეტები აღჭურვილია ბიბლიოთეკებით, რომლებშიც თავმოყრილია სხვადასხვა დარგის ნაშრომები. უნივერსიტეტები ასრულებენ მონასტრების საქმიანობას. უნივერსიტეტების გარდა, ხშირ შემთხვევებში, მათ გვერდით შექმნილი კოლეჯებიც ფლობენ საკუთარ ბიბლიოთეკებს.

მიუხედავად მანუსკრიპტთა (ხელნაწერთა) მაღალი ფასისა, საერო პირები, დაწყებული მეფეებითა და უფლისწულებით, ინტერესს იჩენენ წიგნებისადმი ბიბლიოგრაფიული კუთხით და აფუძნებენ ბიბლიოთეკებს, რომლებიც ხშირად ფართო მასშტაბებს იძენს. როგორცაა, მაგალითად, წმინდა ლუის ან შარლ V-ის ბიბლიოთეკა. აღსანიშნავია, რომ სწორედ შარლ V-ის ბიბლიოთეკა დაედო საფუძვლად საფრანგეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკას. დიდი ბიბლიოთეკები, მაგალითად, მეფეების ბიბლიოთეკები, სარგებლობენ საუცხოო რეპუტაციით და ხდებიან საბატო, გამორჩეული მოგზაურებისთვის უცილობელი ვიზიტის ადგილები.

ჰუმანიზმის განვითარება მე-14 ს.-დან და განსაკუთრებით სტამბის გამოგონება მე-15 ს.-ის ბოლოს ხელს უწყობს ზოგადად ბიბლიოთეკების, მათ შორის კერძო ბიბლიოთეკების, განვითარებასაც. ძირითადად კერძო წარმოშობის ბიბლიოთეკები თანდათან ხდება საჯარო მე-16 ს-ის ბოლოდან. ეს პროცესი თავდაპირველად ძალზე მოკრძალებულად მიმდინარეობს. პირველი საჯარო ბიბლიოთეკა გახლავთ მაზარინის ბიბლიოთეკა პარიზში. იგი წარმოიშვა კარდინალ მაზარინის (1602-1661) პირადი ბიბლიოთეკიდან. ცნობილია, რომ მაზარინი გახლდათ მეცენატი და ბიბლიოფილი. ყველაზე დაძაბული პოლიტიკური ვითარების დროსაც კი არ ივიწყებდა თავისი წიგნების კოლექციის და ზრუნავდა მასზე. ეს წიგნები ნამიღელიად წარმოადგენდა დიდ ფასეულობას. კარდინალ მაზარინის

ბრძანებით, იმ დროის ცნობილი ბიბლიოთეკარი გაბრიელ ნოდე დადიოდა მთელს ევროპაში და ავსებდა კოლექციას. მაზარინის ბიბლიოთეკა ფლობდა იშვიათ წიგნებს. რა თქმა უნდა, უმეტესობა რელიგიური ხასიათის იყო. უნდა აღინიშნოს, რომ მაზარინის პარიზიდან გაქცევის შემდეგ მისი ბიბლიოთეკა დაიკარგა, თუმცა როდესაც კარდინალი დაბრუნდა პარიზში, მან თავიდან დაიწყო კოლექციის შეგროვება. მაზარინის ბიბლიოთეკა ხელმისაწვდომი გახდა საზოგადოებისათვის 1643 წლიდან. საფრანგეთის რევოლუციის დროს ფონდი შეივსო კონფისკირებული წიგნებით. ამ ბიბლიოთეკის კოლექციაში ინახებოდა ერთ-ერთი ბიბლია გუტენბერგისა, იგი ცნობილია როგორც მაზარინის ბიბლია.

ბიბლიოთეკების საჯაროდ ქცევის მოძრაობა ძლიერდება დიდ ქალაქებში მე-18 ს.-ში. ეს დაწესებულებები, ხშირ შემთხვევებში, ყოფილი კერძო ბიბლიოთეკებია, რომლებიც მფლობელებმა ანდერძით დაუტოვეს სახელმწიფოს.

საფრანგეთის რევოლუციამ (1789) საბიბლიოთეკო სამყაროში მნიშვნელოვანი ცვლილება მოახდინა სამღვდლოების, ემიგრირებულ დიდგვაროვანთა და ზოგიერთ სამეცნიერო დაწესებულებათა (უნივერსიტეტები, აკადემიები) ქონების კონფისკაციით. ამ წიგნებმა ხელი შეუწყვეს არსებული ბიბლიოთეკების ფონდის გამდიდრებასა და ქალაქებში მუნიციპალური ბიბლიოთეკების შექმნის გაიოლებას. ბიბლიოთეკების რეალური განვითარება ხდება მე-20 ს.-ში. ეს გამოიხატება, სახელდობრ, კატალოგებისა და კლასიფიკაციის გაუმჯობესებით. მე-20 ს.-ში ბიბლიოთეკებში ნელ-ნელა მიმდინარეობს კოლექციების თავისუფალი ხელმისაწვდომობა სამკითხველო დარბაზებში. თავდაპირველად საბავშვო ბიბლიოთეკებში, შემდეგ საჯარო ბიბლიოთეკების ზრდასრულთა სექტორებში და მოგვიანებით საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკებში.

1950 წლიდან მუნიციპალური ბიბლიოთეკები თანდათან ამრავალფეროვნებენ თავიანთ საქმიანობებს გამოფენებით, საჯარო კითხვით, კონფერენციებითა და კოლოკიუმებით, აგრეთვე, სხვადასხვა ანიმაციებით. პერსონალის პროფესიონალიზმი ვითარდება სპეციალიზებული განათლების შექმნის წყალობით. 1945 წელს შეიქმნა წიგნების გაცემის ცენტრალური ბიბლიოთეკა, რომელიც მიზნად ისახავდა წიგნების ხელმისაწვდომობას პატარა ქალაქებსა და სოფლებში.

საჯარო ბიბლიოთეკების განვითარება ძლიერდება 1970-იან წლებში, რაც დაკავშირებულია უმადლეს სისწავლებლებში სწავლის მსურველთა რაოდენობის ზრდასთან, სახელმწიფოს კულტურულ პოლიტიკასთან, ტერიტორიულ გაერთიანებებთან და ინფორმატიკის მიერ შემოთავაზებულ შესაძლებლობებთან.

დოკუმენტური ინფორმატიკა ვრცელდება 1950-იანი წლებიდან თავდაპირველად საუნივერსიტეტო ბიბლიოთეკებში, მაგრამ პროცესი ძალზე ნელა ვითარდება და ამიტომ რეალური ინფორმატიზაცია თარიღდება 1980-იანი წლებით.

როდესაც საუბარია საფრანგეთის ბიბლიოთეკებზე, ბუნებრივია, გვერდს ვერ ავუვლით საფრანგეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკას. ცნობილია, რომ ეს ბიბლიოთეკა ერთ-ერთი უძველესია ევროპაში. ლუვრში სამეფო ბიბლიოთეკა არსებობდა შარლ V-ის დროს და ითვლიდა 1200 ხელნაწერს. დროთა განმავლობაში ამ ხელნაწერთაგან არაფერი დარჩა და ლუდოვიკო XI იძულებული გახდა სასახლის წიგნთსაცავი თავიდან შეექმნა. მეფე ფრანცისკ I-მა ბრძანება

გამოსცა, რომ ბიბლიოთეკაში მიეტანათ საფრანგეთში დაბეჭდილი ყოველი წიგნის თითო ეგზემპლარი. 1544 წელს მან ბიბლიოთეკა ლუვერიდან ფონტენბლოში გადაიტანა. მე-17 ს.-ში ბიბლიოთეკა დაბრუნდა პარიზში. 1622 წელს გამოიცა მისი პირველი კატალოგი. სხვადასხვა პერიოდში იგი ატარებდა სხვადასხვა სახელწოდებას: მეფის ბიბლიოთეკა, სამეფო ბიბლიოთეკა, საიმპერატორო და ეროვნული ბიბლიოთეკა. დიდი ხნის განმავლობაში იგი იყო ფრანგი მეფეების პირადი ბიბლიოთეკა. ამ ბიბლიოთეკის ერთ-ერთი საგანძური გახლდათ კატალონიური ატლასი. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ბიბლიოთეკა ზარალდებოდა იმის გამოც, რომ მეფის ნათესავებს მიჰქონდათ წიგნები და აღარ აბრუნებდნენ უკან. მეფე ფრანცისკ I-მა სამეფო ბიბლიოთეკას შეუერთა თავისი პირადი ბიბლიოთეკა. მან დიდი გულმოდგინებით განაგრძო წიგნების შეგროვება საფრანგეთსა და საზღვარგარეთ, რათა გაემდიდრებინა ბიბლიოთეკა. მის დროს სამეფო ბიბლიოთეკა ერთ-ერთი უმდიდრესი იყო მთელს ევროპაში. თანდათანობით ამ ბიბლიოთეკას აღარ განიხილავდნენ როგორც მხოლოდ მეფის კუთვნილებას, იგი ხელმისაწვდომი გახდა მეცნიერებისათვის. ლუდოვიკო XIV-ის მეფობის დროს სამეფო ბიბლიოთეკამ ძღვნად მიიღო პირველხარისხოვანი მნიშვნელობის უამრავი წიგნი და ხელნაწერი. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ეროვნული ბიბლიოთეკის კოლექცია განსაკუთრებით გამდიდრდა საფრანგეთის რევოლუციის დროს.

ამგვარად, იგი არის სამეფო კოლექციების მემკვიდრე. საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკა არის საფრანგეთის ყველაზე მნიშვნელოვანი და მსოფლიოში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ბიბლიოთეკა. 1988 წლიდან ეროვნული ბიბლიოთეკა შედის მნიშვნელოვანი ცვლილებების ფაზაში. საფრანგეთის პრეზიდენტმა ფრანსუა მიტერანმა მხარი დაუჭირა ბიბლიოთეკის რეფორმირების პროგრამას. მან განაცხადა, რომ მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე დიდი და თანამედროვე ბიბლიოთეკა უნდა იყოს ხელმისაწვდომი ყველასათვის, მან უნდა გამოიყენოს მონაცემთა გადაცემის ყველაზე თანამედროვე ტექნოლოგიები, შესაძლებელი იყოს დისტანციურად მისი ფონდით სარგებლობა და იგი უნდა შევიდეს კავშირში ევროპის სხვა ბიბლიოთეკებთან.

უნდა აღინიშნოს, რომ ციფრული დოკუმენტების გამოჩენისთანავე ბიბლიოთეკებს მიეცათ შესაძლებლობა თავიანთი კოლექციები განეთავსებინათ ქსელზე. ამგვარად, 90-იან წლებში მრავალმა ბიბლიოთეკამ ძირითადად ეროვნულმა და სპეციალიზებულმა ბიბლიოთეკებმა, დაიწყო თავისი კოლექციების მთლიანად ან ნაწილობრივ გაცეფრება და იგი ხელმისაწვდომი გახდა დისტანციურად. ამგვარად, წარმოიქმნა ვალიკა — საფრანგეთის ეროვნული ბიბლიოთეკის ციფრული ბიბლიოთეკა. იგი ხელმისაწვდომი გახდა 1997 წლიდან. ეს ელექტრონული ბიბლიოთეკა მოიცავს ისეთ მასალებს, როგორცაა ბექდურო გამოცემები (წიგნები, ჟურნალები, გაზეთები, ნაბეჭდი ნოტები), გრაფიკული მასალები (გრაფიკა, რუკები, ფოტოსურათები) და ხმის ჩანაწერები.

ვალიკის საშუალებით შესაძლებელია იშვიათი, უჩვეულო, რთულად ხელმისაწვდომი ან ბექდვიდან ამოღებული წყაროების მოძიება კერძო მოხმარების შემთხვევაში. მასში განთავსებულია 70 000-ზე მეტი გაცეფრებული ტექსტის ნაკრები, 80 000 უძრავი კადრი და 30 საათიანი ხმის ჩანაწერები.

აი, ასეთი საინტერესო ვაზა განვლო ბიბლიოთეკებმა საფრანგეთში მანუსკრიპტიდან ვალიკამდე, ანუ ციფრულ ბიბლიოთეკამდე.

ლიტერატურა

- ა. დომინიკი, 1998 - A.Dominique (1998), Les bibliotheques francaises (1991-1997), Paris.,Editions du cercle de la librairie, 1998.
- ა. ბერტრანდი, 2003 - A.-M.Bertrand (2003), Les bibliotheques, Paris., La Decouverte, 2003.
- ი. დეკრიშარში, 2006 - Y.Descricharch (2006) -Administration et bibliotheques,2006.
- საფრ. ბიბლიის ისტორია - Histoire des bibliotheques francaises, 4 volumes, Paris, Promodis Editions du Cercle de la Librairie, 1988-1990.
- დ. პალიერი, 1997 - D.Pallier, Les bibliotheques,8-ieme ed, Paris., PUF, 1997.
- ბიბლიოთეკის ენციკლოპედია, 2007 - Библиотечная энциклопедия /РГВ. М. :Пашков дом, 2007.
- ს. რიბინა, 1998 - С. Рыбина, Габриэль Нодэ и Кардинал Мазарини/ Библиотека, 1998. N4.

SHORENA KHADURI

THE HISTORY OF LIBRARIES IF FRANCE

The subject matter of the article is the first important stage of the history of libraries in France, which is connected with the medieval times. The library work of this period is combined with episcopathy. The libraries of monks with their scriptoriums provide the enrichment of library funds by adding new works. They used to manage rewriting of rare manuscripts. Scriptoriums were mainly combined with libraries.

The next significant stage is the university libraries formed in 12th century. The role of royal libraries is of great importance as well, which enjoys the most positive publicity.

The development of Humanism in 14th century and the invention of the print house in 15th century provide the development of libraries. In France the public libraries begin to emerge at the end of the 16th century. The first public library is the library of Mazarin in Paris. Cardinal Mazarin was the famous patron of art and bibliophile. His collection of books was really highly valued. He let the scientists use the library. From the year 1643 the library became available for the society as well.

The French Revolution made the important changes in the library work (1789). Public libraries begin to develop widely from 19th century. As for the real development of libraries it begins in 20th century. It is reflected primarily by the improvement of catalogues and classification. Library work becomes various by exhibitions, public reading, conferences and colloquiums. The real computerization of libraries dates from 1980. The article gives the information about the National Library of France as well. It is considered to be the well-known in the Europe. The royal library of Louvre existed in the period of Charles V. The place of library was frequently changed

according to the periods of different kings. The National Library of France used to have different names during the different periods: royal, imperial, national. It was the private library the kings of France during number of years. During the period of the King Francis I It was the richest library in whole Europe. This library was no longer considered as a private, it was available for scientists as well. It became extremely rich during the period of French Revolution. From the year of 1988 it sees the period of great changes. President Mitterrand supported the program of reforms, which considered making the digital format of books. The national library of France begins to use the modern technologies of transferring the data. One of the important point is Gallica which is the digital version of the national library of France consists the number of printed additions, graphic materials and voice records.